בתי כנסיות של בבל על תנאי הן עשויין. רולה לומר כל זמן שהן בטלין דהא חזינן בברייתא דלעיל[מ] וגס (ה) שהאמוראים לא היו רוצים ליכנס בהן בגשמים מפני גשמים אלא משום דשמעתא בעי לילותא והכא מיירי כשחרב דלא מהני התנאי ודווקא לאותן שבבבל מהני התנאי שהרי לעת בא גואל במהרה בימינו תפקע קדושתן אבל לאותן שבארץ ישראל לא מהני תנאי שהרי קדושתן לעולם קיימת וא"ת כיון דמהני תנאי לאותן שבבבל א"כ קשה מהיא דלעיל (דף כו:) דרבינא דהוה ליה (ו) בי כנישתא בארעיה ואמר ליה רב אשי זיל זבנה משבעה טובי העיר ואמאי איצטריך לעשות כן אחר שנחרב וי"ל משום דזרעה דזריעה הוי קלות ראש ביותר ועגמת נפש ומשום הכי אסור אפי' בחורבנה[ז]:

ואעפ"כ אין נוהגין בהן קלות ראש. פירוש בבנינה שהרי בחורבנה שרי בכל הני ואצטריך לאשמועינן משום דסלקא דעתך אמינא דדווקא אכילה ושתיה דהוי קלות ראש ביותר הוא דאסור אבל חשבונות דלא הוי קלות ראש כל כך סלקא דעתך אמינא דשריא קמ"ל דלא: **שאפילו** רואות טיפת דם בחרדל יושבות עליה שבעה נקיים. ולא קשיא מהא דאמר בגדה (דף סו.) ובפרק[ח] יולא דופן (שם ד' מג.) שאפילו כעין חרדל טמא דשמא התם לא מיירי להצריכה שבעה נקיים אלא להיות נדה דאורייתא וקשיא הילך מצינו טיפה כחרדל הגורמת שבעה נקיים בדאורייתא דודאי לא תקנו חכמים דבר בלית דכוותה דאורייתא ויש לומר דאשכחנא בה שפיר בז' לספירתה שסותרת הכל:

ואין ניאותין בהם ואין מטיילין בהם ואין נכנסין בהן בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים ואין מספידין בהן הספד של יחיד אבל קורין בהן ושונין בהן ומספידין בהן הספד של רבים א"ר יהודה אימתי בישובן אבל בחורבנן מניחין אותן ועולין בהן עשבים ולא יתלוש מפני עגמת נפש עשבים מאן דכר שמייהו חסורי מיחסרא והכי קתני ומכבדין אותן ומרביצין אותן כדי שלא יעלו בהן עשבים א"ר יהודה אימתי בישובן אבל בחורבנן מניחין אותן לעלות עלו בהם עשבים לא יתלוש מפני עגמת נפש א"ר אסי בתי כנסיות שבבבל על תנאי הן עשויין ואעפ"כ אין נוהגין בהן קלות ראש ומאי ניהו [א]חשבונות אמר רב אסי בהכ"נ שמחשבין בו חשבונות[ט] מלינין בו את המת מלינין סלקא דעתך לא סגי דלאו הכי אלא לסוף שילינו בו מת מצוה: ואין ניאותין בהן: אמר רבא [ב]חכמים ותלמידיהם מותרין דאמר ריב"ל מאי בי רבנן ביתא דרבנן: ואין נכנסין בהן בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים: כי הא דרבינא ורב אדא בר מתנה הוו קיימי ושאלי שאילתא מרבא אתא זילחא דמיטרא עיילי לבי כנישתא אמרי האי דעיילינן לבי כנישתא לאו משום מיטרא אלא משום [ט]דשמעתא בעא צילותא כיומא דאסתנא[ג] א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי אי אצטריך ליה לאינש למיקרי גברא מבי כנישתא מאי א"ל [ג]אי צורבא מרבנן הוא לימא הלכתא[ג] ואי תנא הוא לימא מתני' ואי קרא הוא לימא פסוקא ואי לא לימא ליה לינוקא אימא לי פסוקיך א"נ נישהי פורתא וניקום: ומספידין בהן הספד של רבים: ה"ד הספידא דרבים [ד]מחוי רב חסדא כגון הספידא דקאי ביה רב ששת מחוי רב ששת כגון הספידא דקאי ביה רב חסדא רפרם אספדה לכלתיה בבי כנישתא אמר[ד] משום יקרא דידי ודמיתא אתו כוליה (ז) עלמא ר' זירא ספדיה לההוא מרבנן בבי כנישתא אמר אי משום יקרא דידי אי משום יקרא (ח) דידיה דמיתא אתו כולי עלמא ריש לקיש ספדיה לההוא צורבא מרבנן דשכיח בארעא דישראל דהוי תני הלכתא בכ"ד שורתא אמר ווי חסרא ארעא דישראל גברא רבה ההוא דהוי תני הלכתא סיפרא וסיפרי ותוספתא ושכיב אתו ואמרו ליה לרב נחמן (ג) ליספדיה מר אמר היכי נספדיה הי צנא דמלי סיפרי דחסר [ג]תא חזי מה בין תקיפי דארעא דישראל לחסידי דבבל תנן התם [ג] [ה]ודאשתמש בתגא חלף תני[ט] ריש לקיש זה המשתמש במי ששונה הלכות (ג) כתרה של תורה ואמר עולא לשתמש איניש במאן דתני ארבעה ולא לשתמש במאן דמתני ארבעה כי הא דריש לקיש הוה אזיל באורחא מטא עורקמא דמיא אתא ההוא גברא ארכביה אכתפיה וקא מעבר ליה א"ל קרית אמר ליה קרינא תנית תנינא ארבעה סידרי משנה א"ל פסלת לך ארבעה טורי וטענת בר לקיש אכתפך שדי בר לקישא במיא אמר ליה ניחא לי דאשמעינן[י] למר אי הכי גמור מיני הא מלתא דאמר ר' זירא [ו]בנות ישראל הן [ז] החמירו על עצמן שאפילו רואות טיפת דם כחרדל יושבות עליו שבעה נקיים תנא דבי אליהו כל [ח] השונה הלכות[ז] מובטח לו שהוא בן עולם הבא שנאמר [א] הליכות עולם לו אל תקרי הליכות אלא הלכות ת"ר מבטלין

ואין ניאותין. ואין מתקשטין לתוכו[1] ואין מטיילין שם: הספד של רבים. של תלמיד חכם שמת שצריכין[מ] להתאסף ולהספידו ובית הכנסת ראוי לכך לפי שהוא בית גדול: מאן דכר שמייהו. היכא שמעינן לתנא קמא לעשות בהן דבר שמונעים מלעלות עשבים: אימתי. מכבדין ומרביצין אותן בישובן לאחר שמכבדין מזלפין את המים להרבץ את האבק: על תנאי. על מנת שישתמשו בהן: מלינין בו. משמע דחובה היא להלין בה את המת: לסוף שילינו בו מתי מצוה. שימותו בעיר מתים שאין להן קוברין: מאי בי רבנן. למה קורין בתי מדרשות בי רבנן לפי שביתם הוא לכל דבר: זילחא דמטרא. זרם מים שבאין בכח: לאו משום מיטרא. שיגן עלינו מפני הגשמים שאם לא היינו עוסקין בשמעתא לא היינו נכנסין: צילותא. דעת גלולה ומיושבת שאינו טורוד בכלום מחשבה: אי צריכא ליה לאינש למיקרי גברא מבי כנישתא מאי ניעביד. מאחר שאין נכנסין בהן שלא לצורך: לימא לינוקא. שהתינוקות היו רגילין לקרות בבית הכנסת: כגון הספידא דקאי בי רב ששת. אם ימות אחד בי רב ששת[ט]: אמר אי משום יקרא דידי אי משום יקרא דמיתא. הוה ליה הספד של רבים: אתו כולי עלמא. לספוד: דהוה תני הלכתא. שהיה שונה משניות לתלמידים: בכ"ד שורות. של תלמידים: הכי גרסינן חסרא ליה ארעא דישראל גברא רבה: היכי אספדנו: הי צנא מלא סיפרי. איזו אגדה כסל שמילאוהו ספרים ואין מבין מה בתוכה אף שונה הלכות ולא שימש ת"ח ללמוד[י] שיבינוהו טעמי משנה ופעמים שדברי משנה סותרין זה את זה וצריך לתרצה כגון הכא במאי עסקינן וכגון הא מני רבי פלוני היא וכגון חסורי מיחסרא אינו יודע מה שונה: תקיפי ארעא דישראל. ריש לקיש דאמרינן במסכת יומא (דף ט:) דאפילו בהדי רבה בר בר חנה לא משתעי דמאן דמשתעי בהדי ריש לקיש בשוקא יהבין ליה עיסקא בלא סהדי: רב נחמן בר יצחק מחסידי בבל בשילהי מסכת סוטה (דף מט:) דקאמר ליה[כ] לא תיתני ירתא חטא דאיכא אנא: בתגא. כתר תורה: חלף. עבר מן העולם: [ל] עורקמא דמיא. שלולית של מים מכונסין: דאשמעי'. שאשמש לאדוני: שהחמירו על עצמן. דמדאורייתא אין צריכה שבעה נקיים אלא הרואה שלשה ימים רצופים בתוך י"א יום שבין נדה לנדה אבל בתחלת נדתה אפילו רואה כל שבעה ופסקה לערב טובלת בלילה והן החמירו על עצמן לפי שאין הכל בקיאים בפתח נדתה אימתי הן עומדות בי"א ימים שבין נדה לנדה ואם תאמר לא יחמירו אלא בג' רצופין כדכתיב ימים רבים בלא עת נדתה (ויקרא טו) פעמים שרואיית דם נדה (ד) מזקיקתה לשבעה נקיים מן התורה כילד התחילה לספור שבעה נקיים לאחר שהיתה זבה גמורה וספרה שבעה נקיים ובשביעי רואה אפי' כחרדל סתרה הכל וצריכה לחזור ולספור שבעה נקיים אי נמי שמא רואה שני ימים ולא ידעה והיום רואה ודעה דהוו להו שלשה ימים רצופין וצריכה שבעה נקיים ועל כן החמירו: להכנסת

עין משפט נר מצוה

לג א ב ג מיי' פי"א מהל' תפלה הלכה ו ז ט סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קנא ס"א:
לד ד מיי' שם הלכה ז טוש"ע א"ח שם וטוש"ע י"ד סי' שלט סעיף יט:
לה ה סמג עשין יב טוש"ע י"ד סי' רמו סעיף כא בהגה"ה:
לו ז מיי' פי"א מהל' אסורי ביאה הל' ד סמג לאוין קיא טוש"ע י"ד סימן קפג:

רבינו חננאל

ואין ניאותין ואין מטיילין בהן ואין נכנסין בהן מפני החמה ומפני הגשמים ואם צריכי לעיוני בשמעתא דשמעתא צריכא צילותא אע"ג דמיחזי דמפני החמה או מפני הגשמים קא עיילי שרי. וקורין בהן ושונין בהן ומספידין בהן הספד של רבים כגון הספידא דקאי בי רב חסדא או רב ששת וכיוצא בהן. רפרם ספדא לכלתיה בכנישתא כו' ור' זירא ספדיה לההוא מרבנן בכנישתא כו': ומכבדין ומרביצין אותן. א"ר יהודה אימתי בישובן אבל בחרבנן מניחין אותן ועולין בהן עשבים מפני עגמת נפש שנראין כשדה זרע. א"ר אסי בתי כנסיות שבבבל על תנאי הן עשוין כל שעה שירצה יחזיר לקדמותיה ואף על פי כן אין נוהגין בהן קלות ראש. ומה נינהו חשבונות דאמר רב ששת בתי כנסיות שמחשבין בהן חשבונות של רבים לסוף מלינין בהן מת מצוה. ואין ניאותין בהן אמר רבא חכמים ותלמידיהן מותרין בהן. מאי בי רבנן ביתא דרבנן. מאן דאיצטריך למיעל

הגהות וציונים

ח) בכת"י וברא"ש נוסף **של רבים**, (ועי' משנ"ב קנא סקל"ו), ועי' ראש יוסף: **ג)** [כשמנשבת רוח צפונית שנקרא' אסתנא יום אורה היא ונוחה לכל עי' רש"י בעירובין וכן תוס' בקידושין יב ע"ב ד"ה הא דרוח צפונית מונעת הגשמים] (גליון): **ג)** בכת"י וראשונים הגירסא לימא **שמעתא** ואי תנא הוא לימא **הלכתא**. (ועי' קידושין מט סע"ב וריש ע"א, דק"ס), ועי' שו"ע קנא ס"א ובמשנ"ב סקי"א: **ד)** בכת"י וראשונים הגירסא גם כאן **אי** משום יקרא דידי **אי משום יקרא דמיתא** (כמו להלן), ועיין מהרש"א: **ה)** [גי' הערוך ערך תג **אמר** ריש לקיש כו'] (גליון) וכ"ה בכת"י: **ו)** צ"ל **דאשמעיה** וכ"ה בדפו"י, ובכת"י הגירסא **דאשתמש ליה** למר: **ז)** בנדה נוסף **בכל יום**: **מ)** בכת"י וברש"י שברי"ף **שהרבים צריכין** להתאסף: **ט)** "אדם אחד בי רב ששת" ליתא בכת"י, ועי' תוס' הרא"ש ובקרבן נתנאל ומהרש"א: **י)** צ"ל **לתלמוד** (דפו"י שלפני הצענזור): **כ)** בכת"י נוסף **לתנא**: **ל)** חסר כאן כמה דיבורים והעתקנום ע"פ כת"י ורש"י שברי"ף, **במי ששונה הלכות. אפילו לא שימש תלמידי חכמים: דתאני. לעצמו: דמתני. לאחרים: ארבעה. ארבעה סדרים**:: **מ)** נראה דיש להוסיף **דאין נכנסין בהן בחמה וכו'** (באה"מ), והרא"ש לא הביא הראייה מהברייתא ובאמת אינו מובן ראייתם כ"כ דהא אפשר דבא"י מיירי (גנזי יוסף עיי"ש): **נ)** נדצ"ל דאמר **בנדה בפרק** יוצא דופן [דף מ ע"א], עי"ש במפרשי המשנה, והתוס' מפרשים המשנה כפי' רש"י [בדף מב ע"א ד"ה ולטמא במשהו] דקאי גם אנדה (ועי' טור יו"ד קפג ס"א ובב"י וב"ח שם):

מסורת הש"ס עם הוספות

א) עירובין דף סה. ע"ש, **ב)** [תענית כג: חולין קכב.], **ג)** מגות פרק א מי"ג, **ד)** ברכות ד' לא. נדה דף סו., **ה)** נדה עג., **ו)** עיין יומא יא., **ז)** [ועי' תוס' ב"ב דף ג: ד"ה ועיילה].

הגהות הב"ח

(א) גמ' אי משום יקרא דמיתא כל"ל ותיבת דידיה נמחק: **(ב)** שם ואמרו ליה לרב נחמן בר יצחק ליספדיה מר: **(ג)** שם המשתמש במי ששונה הלכות ואמר עולא כל"ל ותיבות כתרה של תורה נמחק: **(ד)** רש"י ד"ה שהחמירו וכו' פעמים שרואיית דם נדה פעם אחת מזקיקתה: **(ה)** תוס' ד"ה בתי וכו' וגם האמוראים שלא היו: **(ו)** **בא"ד** דהוה ליה תילא בי כנישתא: **(ז)** [מכת"י גמ' אתו כולי עלמא כל"ל]:

ליקוטי רש"י

כיומא דאסתנא. כשמנשבת רוח לפונית יום אורה הוא ונוח לכל כדאמר ביבמות בפרק הערל (עב.) מפני מה לא מלו ישראל במדבר מפני שלא נשבה בהן רוח לפונית [עירובין סה.]. **גברא רבה.** אדם גדול [חולין ז.]. **סיפרא וסיפרי.** שם מדרשי מקראות [ברכות יא:]. ספרא, תורת כהנים. ספרי, ספר וידבר ומשנה תורה [סנהדרין פו.]. **ודאשתמש בתגא חלף.** המשמש בכתרה של תורה כמו שאנו בנדריס בר' טרפון כאילו חלף ובטל מן העולם. נ"א, אי נמי המשתמש בת"ח חלף עבר שכרו ממנו שהרי כבר קבלו בכאן [אבות פ"א מי"ג]. **טורי.** הריס [סנהדרין צו:]. **החמירו על עצמן.** שלא הצריכה תורה ספירת ז' נקיים אלא לזבה אבל לנדה אפי' ראתה כל ז' ופסקה עם שקיעת החמה טובלת לערב ומיהו עכשיו החמירו בנות ישראל על עצמם להחזיקן בספק זיבות לטעון שבעה נקיים בלא דם ואין יוסי שפוסקת בו עולה לה למנין שבעה [ר"ה י.]. ולאחר כמה שנים קבלו עליהן דבר זה [מנחות פט. מכת"ק]. **יושבות עליו שבעה נקיים.** לבד מאותו יוסי שפוסקת והתורה לא הצריכה שבעה נקיים אלא לזבה שנאמר ואם טהרה מזובה ואין זבה אלא הרואה שלשה ימים רצופין בתוך אחד עשר יום שבין נדה לנדה [ברכות לא.]. **הלכות.** משנה וברייתא הלכה למשה מסיני [נדה עג.]. **הליכות עולם לו.** הרואה להם שכל מהלכו של עולם שלו הוא [חבקוק ג, ו].

תורה אור השלם

א) עָמַד וַיְמַדֵּד אֶרֶץ רָאָה וַיַּתֵּר גּוֹיִם וַיִּתְפֹּצְצוּ הַרְרֵי עַד שַׁחוּ גִּבְעוֹת עוֹלָם הֲלִיכוֹת עוֹלָם לוֹ: [חבקוק ג, ו]

להכנסת כלה. ללוותה מבית אביה לבית חופתה: כגון דחייצי גברי מאבולא לסיכרא. מחילת אנשים משער העיר עד בית הקברות מקום שסופדין אותו שם: כנתינתה. של תורה: דשף ויתיב. ובגאה יכניה וסיעתו מאבנים ועפר שהביאו עמהן בגלותן לקייס מה שנאמר כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו (תהלים קב): דכי מרחקנא פרסה. (ד) אני נכנס להתפלל בתוכו: רב ששת. סגי נהור הוה[ע]: בית רבינו. רב: וכברמל בים יבא. למדנו שעבר כרמל את היס ואימתי היה (ה) בשעת מתן תורה: בשמה. כמשמעה: אדמקיפנא אדרי איעול בהא. בעוד שאקיף שורות של בתים הללו אכנס דרך הבית הזה ואקצר את הדרך[פ] ממבוי למבוי ובית הכנסת בין שניהן: מעיקרא. קודם שנבנה בית הכנסת שם: ארישא. משוס כבודן של מתיס אין נוהגין בהן קלות ראש קאי:

מתני' קורין בפרשת שקלים. להודיע שיביאו שקליהן באדר כדי שיקריבו באחד בניסן מתרומה חדשה כדאמרינן בגמרא: ומפסיקין לשבת הבאה. מלומר פרשה שניה כדי שתקרא פרשת זכור בשבת הסמוכה לפורים לסמוך מחיית עמלק למחיית המן: (ו) פרה אדומה. להזהיר את ישראל לטהר שיעשו פסחיהן בטהרה: ברביעית החודש הזה לכם. שש פרשת הפסח. ובש"ס ירושלמי[ק] גרסינן אמר ר' חמא בדין הוא שיקדוש החודש לפרשת פרה שהרי באחד בניסן הוקם המשכן ושני לו נשרפה הפרה[ר] ומפני מה הקדימוה שהיא טהרתן של ישראל: לכל מפסיקין. מלקרות בעין היוס וקורין בעין מועד מעין המאורע: למעמדות. וקורין במעשה בראשית כדקתני לקמן במתני'[ש]: **גמ'** משמיעין על השקלים. בהכרזת בית דין: ועל

מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת. ולא קשיא מההיא דמס' דרך ארץ (זוטא פ"ח) דאמרי' מעשה ברבי עקיבא שמצא מת מצוה בדרך ונשאו ארבעה מילין עד שהביאו לבית הקברות וכשבא אצל ר' יהושע ור' אליעזר וספר להס אמרו לו על כל פסיעה ופסיעה שפסעת כאילו שפכת דס נקי לא היה מפני שבטל למודו אלא משוס שהזיז ממקומו ומת מצוה קונה מקומו[מ]:

הני מילי למאן דקרי ותני אבל למאן דמתני לית ליה שיעורא. ממילא[נ] שמעינן דלמאן דלא קרי ותני אית ליה שיעורא ואין מבטלין תלמוד תורה בשבילו אלא כדי צורכו להתעסק בו ודוקא לענין ביטול תורה אבל לענין ביטול מלאכה אסור לכל בני העיר שהרי בפרק אלו מגלחין (מו"ק דף כז: ושם) לא מחלק בענין איסור מלאכה בין מאן דקרי ותני למאן דלא קרי ותני[ס]:

אין מרעין בהן בהמות. משוס כבודן של מתיס אבל האילנות שנוטעין בהן מותרין[ע] ואין בהס משוס כבודן של מתיס אחרי שאינן על הקברים עצמן:

לכל מפסיקין וכו' וליום הכפורים. לריך לומר דמיירי במנחת יוס הכפורים שחל להיות בשבת ואהא קאמר שמפסיקין מן הסדר שחל באותו שבת וקורין בפרשת עריות[צ] וכן[ק] בכל הני שאין קורין אלא ג' כגון תעניות ומעמדות וחנוכה ופורים דליכא למימר דמיירי ביוס הכפורים שחרית שקורין בפרשת אחרי מות[ר] בחול ששה ובשבת שבעה דא"כ אמאי נקט יוס הכפורים אפילו שאר מועדות נמי:

[מ] מבטלין ת"ת להוצאת המת ולהכנסת הכלה [נ] אמרו עליו על ר' יהודה בר' אילעאי שהיה מבטל ת"ת להוצאת המת ולהכנסת הכלה בד"א בשאין שם כל צורכו אבל יש שם כל צורכו אין מבטלין וכמה כל צורכו אמר רב שמואל בר איניא משמיה דרב תריסר אלפי גברי ושיתא אלפי שיפורי ואמרי לה תריסר אלפי גברי ומינייהו שיתא אלפי שיפורי עולא אמר כגון דחייצי גברי מאבולא עד סיכרא רב ששת אמר כנתינתה כך נטילתה מה נתינתה בששים ריבוא אף נטילתה בס' ריבוא ה"מ למאן דקרי ותני אבל למאן דמתני לית ליה שיעורא. תניא ר"ש בן יוחי אומר בוא וראה כמה חביבין ישראל לפני הקב"ה שבכל מקום שגלו שכינה עמהן[ג] גלו למצרים שכינה עמהן שנאמר[א] הנגלה נגליתי לבית אביך בהיותם במצרים וגו' גלו לבבל שכינה עמהן שנאמר[ב] למענכם שלחתי בבלה[ת] ואף כשהן עתידין ליגאל שכינה עמהן שנאמר[ג] ושב ה' אלהיך את שבותך והשיב לא נאמר אלא ושב מלמד שהקב"ה שב עמהן מבין הגליות (ח) בבבל היכא אמר אביי בבי כנישתא דהוצל[ה] ובבי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעא ולא תימא הכא והכא אלא זמנין הכא וזמנין הכא אמר אביי תיתי לי דכי מרחיקנא פרסה עיילנא ומצלינא התם אבוה דשמואל [ולוי] הוו יתבי בכנישתא דשף ויתיב בנהרדעא אתיא שכינה שמעו קול ריגשא [קמו ונפקו רב ששת הוה יתיב[ה] בבי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעא אתיא שכינה] ולא נפק אתו מלאכי השרת וקא מבעתו ליה[ד] אמר לפניו[ו] רבש"ע עלוב ושאינו עלוב (ז) מי נדחה מפני מי אמר להו שבקוהו[ז] ואהי להם למקדש מעט אמר רבי יצחק אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל ור"א אמר זה בית רבינו שבבבל דרש רבא מאי דכתיב[ח] ה' מעון אתה היית לנו אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות[ט] אמר אביי[ג] [ה]מריש הואי גריסנא בביתא ומצלינא בבי כנשתא כיון דשמעית להא דקאמר דוד[י] ה' אהבתי מעון ביתך (ג) הואי גריסנא בבי כנישתא תניא ר"א הקפר אומר עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל[כ] שיקבעו בא"י שנאמר[ל] כי כתבור בהרים וככרמל בים יבא והלא דברים ק"ו ומה תבור וכרמל שלא באו אלא לפי שעה ללמוד תורה נקבעים[מ] בארץ ישראל בתי כנסיות ובתי מדרשות שקורין ומרביצין בהן תורה עאכ"ו דרש בר קפרא מאי דכתיב[נ] למה תרצדון הרים גבנונים יצתה בת קול ואמרה להם למה תרצו דין עם סיני כולכם בעלי מומים אתם אצל סיני כתיב הכא גבנונים וכתיב התם[ס] או גבן או דק אמר רב אשי ש"מ האי מאן דיהיר בעל מום הוא: [ג]אין עושין אותו קפנדריא: מאי[ע] קפנדריא אמר רבא קפנדריא כשמה מאי כשמה כמאן דאמר אדמקיפנא אדרי איעול בהא א"ר אבהו [ד]אם היה שביל מעיקרא מותר אר"נ בר יצחק [ה]הנכנס ע"מ שלא לעשות קפנדריא מותר לעשותו קפנדריא וא"ר חלבו אמר ר"ה [ו]הנכנס לבהכ"נ להתפלל [א] מותר לעשותו קפנדריא שנא' [ז] ובבא עם הארץ לפני ה' במועדים הבא דרך שער צפון להשתחוות יצא דרך שער נגב: [ז]עלו בו עשבים לא יתלוש מפני עגמת נפש: והתניא אינו תולש ומאכיל אבל תולש ומניח כי תנן נמי מתני' תולש ומאכיל תנן ת"ר [ח]בית הקברות אין נוהגין בהן קלות ראש אין[ט] מרעין בהן בהמה ואין מוליכין בהן אמת המים ואין מלקטין בהן עשבים ואם ליקט שורפן במקומן מפני כבוד מתים אהייא אילימא אסיפא כיון ששורפן במקומן מאי כבוד מתים איכא אלא ארישא: **מתני'** [ט]ר"ח אדר שחל להיות בשבת קורין בפרשת שקלים [י]חל להיות בתוך השבת מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת אחרת [כ]בשניה [כ] זכור [ל]בשלישית [ל] פרה אדומה [מ]ברביעית [מ] החודש הזה לכם בחמישית חוזרין לכסדרן לכל מפסיקין בראשי חדשים[נ] בחנוכה ובפורים בתעניות ובמעמדות וביוה"כ: **גמ'** תנן התם[ס] [נ]באחד באדר משמיעין על השקלים ועל

הגהות וציונים

[מ] בדפו"ר נוסף גלו לאדום שכינה עמהן שנאמר [ישעיה סג, א] מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה זה הדור בלבושו וגו', ונשמט מפני הצענזור (דק"ס), ובכת"י וע"י נוסף עוד גלו לעילם שכינה עמהן שנאמר [ירמיה מט, לח] ושמתי כסאי בעילם: [ג] בכת"י ובע"י נוסף ומצערי ליה: [ג] [גי' הילקוט בתהלים רמז תש"ד רבא וכן גרס עין יעקב] (גליון), וכ"ה בכל הכת"י והיא הגירסא האמיתית (יד דוד, דק"ס), ועי' טו"א: [ד] בכת"י ובע"י שבחו"ל: [ה] בכת"י ובע"י נקבעו: [ו] בכת"י וכמה ראשונים ואין, ועיין לעיל כח סע"א וברש"י שם: [ז] בכת"י ובראשונים לר"ח לחנוכה (וכן בכולם), וכ"ה במשניות דפו"י (ועי' ממ"נ): [ח] נראה להוסיף כגון ממבורי (באה"מ): [ט] בראש איתא מותר ללקוט פירותיהן: [י] בראש איתא דומיא דכל הני: [כ] צ"ל ר"ח אדר שחל:

מסורת הש"ס עם הוספות

א) כתובות דף יז. לעיל ד' ג:, ב) [לעיל דר"ל פ"ד], ג) מכילתא בא פי"ד, ד) [תענית טז.], ה) [ברכות דף ח. ע"ש], ו) ברכות דף סג: ע"ש ובהגו"צ שם, ז) [שמחות פי"ד ע"ש], ח) לעיל דף יג: מו"ק דף ו. שקלים דף ב., ט) עיין ברכות דף ל. ופסחים קטז:, י) מגילה פ"ג ה"ה, כ) עיין רש"י גיטין ס: ד"ה ופרשת פרה אדומה, ל) ל: ובתענית כו., מ) ב"ק דף פא. [עי' תוס' כתובות יז. ד"ה מבטלין], נ) שאלתות פ' ויחי סי' לב (תוס' בכתובות), ס) [וע"ע תוס' כתובות יז: ד"ה אבל], ע) לקמן דף לא., פ) לקמן ל ע"ב.

הגהות הב"ח

(א) גמ' מבין הגליות שכינה בבבל היכא שריא אמר אביי: (ב) שם ושאינו עלוב יכול ושאינו יכול מי נדחה: (ג) שם מעון ביתך לא הואי גריסנא אלא בבי כנישתא היכא דמצלינא תניא: (ד) ר"ש"י ד"ה דכי מרחקנא פרסה (אני וכו' בתוכו) תא"מ וג"ב ס"א כשאני מהלך בדרך באותו מקום אפילו אני מרבה עלי את הדרך אני נכנס שם ומתפלל בתוכו: (ה) [מכת"י ד"ה וכברמל בים יבא כו' ואימתי היה זה הוי אומר בשעת]: (ו) [מכת"י ד"ה פרה אדומה. ל"ל ד"ה בשלישית פרה אדומה]:

הגהות הגר"א

[א] גמ' מותר. נ"ב מלוה כן גירסת הרא"ש (כאן אבל בר"ש דברכות איתא מותר). וסרי"ף בברכות:

גליון הש"ם

גמ' בבי כנישתא דשף. עיין ברמב"ן במלחמות ספ"ל לכתובות: שם מריש הואי גריסנ'. עיין ברכות ל' ח ע"א:

ליקוטי רש"י

[נדפס בסוף המסכת]

תורה אור השלם

א) וַיָּבֹא אִישׁ אֱלֹהִים אֶל עֵלִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו כֹּה אָמַר יְיָ הֲנִגְלֹה נִגְלֵיתִי אֶל בֵּית אָבִיךָ בִּהְיוֹתָם בְּמִצְרַיִם לְבֵית פַּרְעֹה: [שמואל א' ב, כז]

ב) כֹּה אָמַר יְיָ גֹּאַלְכֶם קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל לְמַעַנְכֶם שִׁלַּחְתִּי בָבֶלָה וְהוֹרַדְתִּי בָרִיחִים כֻּלָּם וְכַשְׂדִּים בָּאֳנִיּוֹת רִנָּתָם: [ישעיה מג, יד]

ג) וְשָׁב יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְרִחַמְךָ וְשָׁב וְקִבֶּצְךָ מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר הֱפִיצְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה: [דברים ל, ג]

ד) לָכֵן אֱמֹר כֹּה אָמַר אֲדֹנָי אֱלֹהִים כִּי הִרְחַקְתִּים בַּגּוֹיִם וְכִי הֲפִיצוֹתִים בָּאֲרָצוֹת וָאֱהִי לָהֶם לְמִקְדָּשׁ מְעַט בָּאֲרָצוֹת אֲשֶׁר בָּאוּ שָׁם: [יחזקאל יא, טז]

ה) תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲדֹנָי מָעוֹן אַתָּה הָיִיתָ לָּנוּ בְּדֹר וָדֹר: [תהלים צ, א]

ו) יְיָ אָהַבְתִּי מְעוֹן בֵּיתֶךָ וּמְקוֹם מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ: [תהלים כו, ח]

ז) חַי אָנִי נְאֻם הַמֶּלֶךְ יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי כְתָבוֹר בֶּהָרִים וּכְכַרְמֶל בַּיָּם יָבוֹא: [ירמיה מו, יח]

ח) לָמָּה תִרְצָדוּן הָרִים גַּבְנֻנִּים הָהָר חָמַד אֱלֹהִים לְשִׁבְתּוֹ אַף יְיָ יִשְׁכֹּן לָנֶצַח: [תהלים סח, יז]

ט) אוֹ גִבֵּן אוֹ דַק אוֹ תְבֻלֶּל בְּעֵינוֹ אוֹ גָרָב אוֹ יַלֶּפֶת אוֹ מְרוֹחַ אָשֶׁךְ: [ויקרא כא, כ]

י) וּבְבוֹא עַם הָאָרֶץ לִפְנֵי יְיָ בַּמּוֹעֲדִים הַבָּא דֶרֶךְ שַׁעַר צָפוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹת יֵצֵא דֶרֶךְ שַׁעַר נֶגֶב וְהַבָּא דֶרֶךְ שַׁעַר נֶגֶב יֵצֵא דֶרֶךְ שַׁעַר צָפוֹנָה לֹא יָשׁוּב דֶּרֶךְ הַשַּׁעַר אֲשֶׁר בָּא בּוֹ כִּי נִכְחוֹ יֵצֵא: [יחזקאל מו, ט]

כ) זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: [דברים כה, יז]

ל) זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדֻמָּה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוּם אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עֹל: [במדבר יט, ב]

מ) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: [שמות יב, ב]

עין משפט נר מצוה

לז א ב מיי' פי"ד מהל' אבל הל' ט סמג עשין ג טוש"ע י"ד סימן שסא סעיף א:

לח ג ד ה ו מיי' פי"א מהל' תפלה הל' ח סמג עשין יח טוש"ע א"ח סימן קנא סעי' ה:

לט ז מיי' שם הלכה יא טור ש"ע שם סעיף י:

מ ח מיי' פי"ד מהל' אבל הל' יג סמג עשין מד"ס ג טוש"ע י"ד סימן שסא סעיף א:

מא ט מיי' פי"ג מהל' תפלה הלכה כ סמג עשין יט טוש"ע א"ח סימן תרפה סעיף א:

מב י מיי' שם טוש"ע שם סעיף ה:

מג כ מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:

מד ל מיי' שם טוש"ע שם ס"ג:

מה מ מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד:

מו נ מיי' פ"א מהל' שקלים הלכה ט סמג עשין מח:

רבינו חננאל

למיעל בי כנישתא אי צורבא מרבנן הוא לימא שמעתא אי תנא הוא לימא הלכתא אי קרא הוא לימא פסוקא ואי לא לימא ליה לינוקא מאי פסוקיך. ומשתמש בתגא חלף. פירוש המשתמש במאן דמתני שמעתא ראוי להריגה. כל השונה הלכות מובטח לו שהוא בן עוה"ב שנאמר הליכות עולם לו: ת"ר מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה בד"א כשאין שם כל צרכו וכמה כל צרכו י"ב אלפי גברי ושיתא אלפי שיפורי כו'. והני מילי למאן דתני וקרי פירוש קרא או תנא אבל דמתני שמעתא לית ליה שיעורא. תניא רשבי"א חביבין ישראל שבכ"מ שגלו גלה שכינה עמהם כו' ופשוטה היא. עד דרש רבא ה' מעון אתה היית לנו אלו בתי כנסיות ומדרשות. אמר רבא כיון דשמעית להא לא יתיבנא וגריסנא אלא בבי כנישתא שנאמר ה' אהבתי מעון ביתך וגו'. אין עושין בית הכנסת קפנדריא ואם היה שביל מעיקרא מותר. פירוש קפנדריא לשון יון כשתהיה חצר שיש לה ב' פתחים אחד במזרח ואחד במערב הנכנס בזה ויצא כנגדו מפסיק החצר נקרא קפנדריא. אמר רב נחמן הנכנס בבית הכנסת על מנת כו'. אמר רב הונא הנכנס לבית הכנסת להתפלל מותר לעשותו קפנדריא שנאמר ובבוא עם הארץ לפני ה' במועדים וגו'. אוקימנא למתניתין נמי הכי עלו בו עשבים לא יתלוש להאכיל אבל תולש ומניח מפני עגמת נפש: ת"ר בבית הקברות אין נוהגין בהן קלות ראש וכו' עד אם ליקט שורפן במקומן: מתני' ר"ח[כ] שחל להיות בשבת קורין בפרשת שקלים